

अल्पविकसित राष्ट्र आणि बहुराष्ट्रीय कंपनी

एम. ए. सेम४ अर्थशास्त्र,
विकासाचे अर्थशास्त्र
डॉ. सौ. पुष्पा सु. तायडे

बहुराष्ट्रीय निगमाचा अर्थ

- ▶ एक बहुराष्ट्रीय निगम म्हणजे अशी एक कंपनी किंवा फर्म किंवा उद्योग आहे. ज्याचे मुख्यालय अमेरिका, ब्रिटन, जर्मनी, जपान, इ. विकसित देशात असते. तसेच ते इतर विकसित व विकसनशील देशातही कार्यरत असते. बहुराष्ट्रीय निगमालाच Multinational Corporations असे म्हणतात.
- ▶ व्याख्या - लाल व स्ट्रिटन - बहुराष्ट्रीय निगम हे सामान्यतः विशाल कंपनी असून त्याचे कार्यक्षेत्र बरेच विस्तारित आहे. व त्या अंतरराष्ट्रीय स्वरूपाच्या असतात. बहुराष्ट्रीय निगम जागतिक गुंतवणूकीबाबत प्रभावशाली असतात. असे नसून आंतरराष्ट्रीय उत्पादन व्यापार वित्त व तांत्रिक क्षेत्रातही आपला प्रभाव दर्शवितात.

व्यारव्या - लाल व स्ट्रिटन -

- ▶ बहुराष्ट्रीय निगम हे सामान्यतः विशाल कंपनी असून त्याचे कार्यक्षेत्र बरेच विस्तारित आहे. व त्या अंतरराष्ट्रीय स्वरूपाच्या असतात. बहुराष्ट्रीय निगम जागतिक गुंतवणूकीबाबत प्रभावशाली असतात. असे नसून आंतरराष्ट्रीय उत्पादन व्यापार वित्त व तांत्रिक क्षेत्रातही आपला प्रभाव दर्शवितात.

बहुराष्ट्रीय निगमाचा विस्तार

- ▶ . बहुराष्ट्रीय निगम जागतिक गुंतवणूकीबाबत प्रभावशाली असतात. असे नसून आंतरराष्ट्रीय उत्पादन व्यापार वित्त व तांत्रिक क्षेत्रात महत्वाची भूमिका बजावतात.एका देशात स्थापन झालेल्या बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचे जाळे संपूर्ण जगात पसरलेले दिसते.

भारतात कार्य करणाऱ्या बहुराष्ट्रीय निगमाची नावे

- ▶ *हिंदूस्तान लिव्हर
- ▶ *प्राक्टर अँड गॅम्बल
- ▶ *नेस्ले
- ▶ *बि.पी.एल.
- ▶ *सॅमसंग
- ▶ *फिलीप्स
- ▶ *एल. जी.
- ▶ *सुजुकी
- ▶ *होंडा फोर्ड
- ▶ *रिबॉक

बहुराष्ट्रीय निगमाचे लाभ

- ▶ भांडवल गुंतवणूकीचे मोठे प्रमाण
- ▶ जोरवीम स्विकारण्याची तयारी
- ▶ व्यवस्थापनाचे लाभ
- ▶ उच्च प्रतिची तांत्रिकता
- ▶ बाजार पेठीय तंत्रे
- ▶ सामाजिक दृष्ट्या वांछनिय

बहुराष्ट्रीय निगमाचे दोष

- ▶ प्रचंड फायदा
- ▶ वाढीव किंमती
- ▶ मोठ्या पगारावर नेमलेले प्रशासक
- ▶ सामाजिक विषमता
- ▶ देशांतर्गत बर्चीवर प्रतिकूल परिणाम
- ▶ जुन्या भांडवल प्रदान तंत्राचा वापर
- ▶ क्षेत्रिय विषमतेत वाढ
- ▶ प्रतिकूल शोधनशेष

निष्कर्ष

- ▶ बहुराष्ट्रीय कंपन्या केवळ शोषणाचे एजंट आहे असे नसून त्या विकासाच्या एजंट ही आहेत.
- ▶ निर्मिती करणाऱ्या कारखान्याची स्थापना करणे, कुशल व्यवस्थापन संघटनात्मक व बाजारपेठ्या संबंधीचे कौशल्य प्राप्त करून संसाधनाचा दैनंदिन वापर करून बहुराष्ट्रीय कंपन्यांनी सिंगापूर, हाँगकाँग, ताईवान व कॅनडा यासारख्या देशाच्या सकल राष्ट्रीय उत्पादनात वाढ घडवून आणण्यात मदत केलेली आहे.

निष्कर्ष

- ▶ जगभर पसरलेल्या अश्या ह्या विशाल कंपन्यांचे नियंत्रण कसे करावे. हि विकसनशिल देशासमोरील एक गंभीर समस्या आहे.
- ▶ ज्या बहुराष्ट्रीय कंपन्या अल्पविकसीत देशात कारखाने उभे करतात. किंवा उपलब्ध साधनाचा पूर्णतया उपयोग करू शकतात त्यांच्याकडून स्थानीक कर्मचारी वर्ग प्रशिक्षित करणे. तांत्रिक प्रगतीस सहभागी करून घेणे. उत्पादन कार्य व्यवस्थीत करून नंतर सर्व कारभार स्थानिक कंपनीच्या हाती सोपवून आपल्या देशात निघून जाऊ इच्छितात अश्याच कंपन्यांशी विशेष करून करार करावे.

निष्कर्ष

- ▶ बहुराष्ट्रीय कंपन्या जे कार्य करतात त्या बदल्यात त्यांना एक स्थायी शुल्क किंवा व्यय जमा शुल्क द्यावयास हवे.
- ▶ स्थानीय कंपन्यांचा बहुराष्ट्रीय कंपन्याबरोबर जास्तीत जास्त ६०:४० या आधारावर संयुक्त करार व्हावयास पाहिजे.
- ▶ अल्पविकसित देशांनी स्थानिक कर्मचाऱ्यांना भरमसाठ पगार देण्याबाबत निगमावर दडपण आणू नये.
- ▶ ज्या विदेशी कर्मचाऱ्यांना हे निगम अधिक वेतन व सोयी सवलती देतात त्यांच्या उत्पन्नावर एक विशिष्ट कर लावावयास पाहिजे.

निष्कर्ष

- ▶ अल्प विकसित देशात बसलेली क्षत्रिय विषमता कमी व्हावी याकरीता बहुराष्ट्रीय कंपन्यांनी ग्रामीण भागात आपले कारखाने व उद्योग उभारावे. म्हणून आग्रह धरावा.
- ▶ बहुराष्ट्रीय कंपन्या करीत असलेल्या विविध उद्योगाबद्दल माहिती मिळावी म्हणून अल्पविकसित देशांनी एक ऍजन्सी बनवावी.
- ▶ ज्या बहुराष्ट्रीय कंपन्यांचा कारभार देशहित विरोधी वाटत असेल त्यांच्यावर कडक कार्यवाही करावी. वेळ पडल्यास त्यांच्या उद्योगाचे राष्ट्रीयकरण करण्याची तयारी ठेवावी.